

11 Mart 2025

Suriye’de beklenen kırılma

Suriye’de, geçiş sürecine ilişkin beklenen kırılma, birkaç gün önce Lazkiye, Tartus ve Banyas’da gerçekleşti. Bayram havası, temkinli iyimserlik yerini endişeye bıraktı.

Provokatörler her iki taraftan da sahaya indiler. İntikam peşinde koşan, hesap sormak isteyen eski Baas rejimi kalıntılarının yanısıra, “katli vaciptir” diyerek İslam dininin özünü anlamaktan uzak, kontrolsüz sözde güç sahipleri sahaya indiler.

Suriye’de mezhep savaşının ilk provası birkaç gün önce yapıldı. Nusayrielerin yaşam alanı olan Lazkiye, Tartus, Banyas sahil şeridi ve iç bölgelerde yoğun çatışmalar yaşanırken sokağa çıkma yasağı ilan edildi. Bölgede Hristiyan nüfus da var, endişeliler.

BM Güvenlik Konseyi acil toplanıyor. Türkiye gelişmeleri yakından takip ederken, çatışmaların durması, tekrar yaşanmaması, provokatörlerin tespit edilip cezalandırılmaları için çağrı yapıyor.

İngiltere merkezli Suriye İnsan Hakları Gözlemevi (SOHR), eski Baas rejiminden kalan silahlı gruplarla, Heyet Tahrir el Şam’a (HTŞ) bağlı güvenlik güçleri arasındaki son çatışmalarda 745 Alevi sivilin öldürüldüğünü söylüyor. Euronews Türkçe’de yer alan habere göre¹, HTŞ’ye bağlı 125 güvenlik gücü mensubunun yanı sıra Esad’ı destekleyen 148 militan da çatışmalarda öldü.

Çatışmalardan kaçan Nusayri ve Hristiyanların bir kısmı bölgedeki Rus hava üssüne sığınma talebinde bulundular.

Kaynaklar Lübnan’a doğru bir göç hareketinden de bahsediyorlar. Lübnanlılar da endişeli kendi kırılğan yapılarını biliyorlar. Suriye’den, Lübnan/Akkar’daki Hristiyan köylerine 5.000’den fazla kişinin geldiği söyleniyor. Ayrıca kutuplaşmanın katlanarak

¹ Suriye İnsan Hakları Gözlemevi: Öldürülen Alevi Sivil Sayısı 745’e Çıktı," Euronews Türkçe, 9 Mart 2025, <https://tr.euronews.com/2025/03/09/suriye-insan-haklari-gozlemevi-oldurulen-alevi-sivil-sayisi-745e-cikti>.

arttığı Kuzey Lübnan/Trablusşam'da pazar günü Aleviler ve Sünniler arasında çatışmalar yaşandı.

Suriye'nin geçiş dönemi Cumhurbaşkanı Ahmed Şara yaptığı açıklamalarla soruşturma açıldığını, sorumluların en kısa sürede tespit edilip cezalandırılacaklarını ifade etti.

Sahaya ilişkin tespitler

HTŞ, şemsiye bir örgüt. Şemsiyenin altında ideolojileri, amaç ve yöntemleri farklı, Batı tarafından terörist olarak kabul edilen çok sayıda silahlı selefi, tekfiri, cihatçı örgüt var. Sürecin provakasyonlar ve ajitasyonlara açık olduğu biliniyordu.

Suriye halkı çok parçalı bir yapıda. Sünni, Dürzi, Nusayri, Türkmen, Kürt, Arap, Filistin, Hristiyan, Süryani, Ermeni topluluklardan kurulu.

Şam'da konuşulan Arapça ile Halep'te konuşulan Arapça bile farklı.

Baas subayları ve gayr-ı nizami harp stratejisi, Irak örneği

Baas Rejiminden arta kalan ordu mensuplarının Suriye'de gayrı nizami harp için harekete geçtikleri anlaşılıyor.

ABD işgali ile birlikte benzer bir durum Irak'ta yaşanmıştı. Irak'ta rejim birkaç gün içinde yıkılmış, Irak'ta yaşanan birkaç aylık sevinç ve devrim çılgınlıkları sonrasında, devrik lider Saddam Hüseyin'e bağlı eski ordu mensuplarının gayrı nizami harp düzenine geçtikleri görülmüştü.

Saha gerçeklerinden habersiz ABD işgal güçlerinin Irak'taki uygulamaları ile birlikte Saddam Hüseyin'in eski ordu mensubu Sünni subayların IŞİD'in kuruluş aşamasında etkin rol oynadıkları da, sahayı bilenlerin hafızalarında tazeliğini koruyor.

Arap milliyetçiliği, Suriyeli ulus bilinci

Suriye'de Osmanlı döneminde başlayan, Fransa manda rejiminde devam eden Arap milliyetçiliği önemli. Uzun soluklu olmasa da Mısır/Suriye ortak Arap devleti bile kuruldu. Niye yıkıldı? Arap milliyetçiliğinin yanı sıra Suriyeli kimliği de önemli. Suriye halkı, Mısır'ın güçlü devlet Başkanı Cemal Abdunhasır'ın Suriye kimliğini yok etme girişimine hayır dediler. Arap milliyetçisi ve Ulus bilincine sahip Suriyeliler, Arap İsrail Savaşı'nda da Filistinlilerin hakları için İsrail ile savaşmayı göze aldılar.

Suriyeli ve Arap olmayan yabancı savaşçılar

Sorun HTŞ içindeki Suriyeli olmayan, Arap da olmayan gruplar. Kafkasya'dan gelenler, Uygurlar, Tacikler ve Özbekler, Çeçenler gibi çok çeşitli selefi tekfiri grup var.

PKK/YPG/PYD bünyesinde de Irak, İran, Türkiye ve Avrupa ülkelerinden birçok silahlı unsurun olduğu biliniyor.

Suriye'de vekil güçler, YPG/SDG, Suriye Milli Ordusu, HTŞ, yabancı savaşçılar, Arap aşiretleri, Dürziler ile birlikte 200-250 bin civarında silahlı grup olduğu değerlendiriliyor.

Bölgesel ve küresel aktörler

Suriye'de söz sahibi olmak isteyen bölgesel ve küresel aktörler de çok parçalı bir yapıda. ABD, Rusya, İsrail ve Türk orduları Suriye'de. Tehdit algılamaları, beklentiler, çıkarlar, amaçlar çok farklı.

İran uzun yıllar Suriye'de güvenlik alanı başta olmak üzere her alanda etkin rol oynadı. Bu etkinin kısa bir sürede yok olması beklenemez. İran'ın yakın bir gelecekte Suriye ve Lübnan'da provokasyonları artarak devam edecektir.

Irak ve Libya tecrübelerinden sonra uluslararası aktörler, NATO operasyonları, koalisyon oluşumlarına sıcak bakmıyor. Artık sahada kolalisyonlar kalmadı. Diplomasi çalışmıyor. Kurallara dayalı uluslararası sistem çöktü. Bunu son iki yıldır Gazze'de gördük.

Orta Doğu'da, Libya, Suriye, Yemen, Gazze'de çatışmalar devam ediyor ve bunların sonu görünmüyor.

Sonuç; bölgesel devletler ve silahlı devlet dışı aktörlerin dolduracağı bir siyasi ve güvenlik boşluğu. Suriye örneğinde olduğu gibi.

Suriye'de gelinen noktada tüm iç ve dış aktörlerin tamamı, birlikte veya ayrı ayrı nasıl memnun edilecekler?

Orta Doğu'da, bölgeye ilişkin tarih ve coğrafya bilgisi, bölgenin sosyolojik, etnik, dini, mezhebi yapısını, reflekslerini, hassasiyetlerini bilmek de çok önemli. Bunun için bizzat sahada olmalısınız. Aksi takdirde Irak ve Libya örnekleri yaşanır. Daha geriye gidecek olursanız Afganistan.

Suriye'de üç aylık Heyet Tahrir el Şam (HTŞ) iktidarında, gerek Hükümetin kuruluşu, gerekse Ocak ve Şubat toplantılarının, kapsayıcı olmadığı, temsil konusunda meşruiyetinin sorgulanabilir olduğu tartışılıyor. Kürtler, Dürziler ve bazı Arap aşiretler şikayetlerini dile getiriyor ve silah bırakmıyorlar. İsrail mevcut durumdan vazife çıkarıyor, Suriye alanında güvenlik ve konfor alanını genişletiyor.

Gelinen noktada HTŞ'nin Suriye genelinde %60'lık bir toprak parçasında sağladığı iktidarına rağmen, güvenliği bu sınırlı alanda bile sağlamasının çok da kolay olmadığı anlaşılıyor. HTŞ, Esad rejimi gibi, sadece Şam'da etkin bir güvenlik şeridi oluşturmuş gibi. Ancak güneyde Suveyda ve Dara'da, Kuzeydoğuda Kürtlerin yaşam alanı Cezire bölgesinde etkin değil. Her grubun kendi silahlı milis gücü var. Lazkiye bölgesindeki bir çatışmaya müdahale noktasında da HTŞ'nin yetersiz kaldığı, diğer bölgelerden Suriye Milli Ordusu (SMO) dahil destek kuvvetlerine ihtiyaç duyduğu anlaşılıyor.

Suriye'nin kuzeydoğusunda ABD ve İsrail destekli SDG/PYD/YPG içinde etkin konumda olan PKK, ağır silahlara ve savaş tecrübesine sahip, kısmen disiplinli bir askeri güce sahip. SDG'nin HTŞ'ye göre güçlü yanları bunlar.

Çözüm, BM Güvenlik Konseyinin 2254 sayılı kararı ve Suriye halkı

Suriye'de sürdürülebilir bir barış için Beşar Esad döneminde tartışılan konular, çözüm önerileri bugün de geçerli. BM Güvenlik Konseyi'nin 2254 sayılı Kararı, kapsayıcılığı sağlamak için tüm Suriyelilerin temsilini garanti eden bir geçiş organı çağrısında bulunuyor.

Suriye'de son günlerde yaşanan gelişmelerin Dürzi, Hristiyan, Nusayri diğer bölgelerde de yaşanmaması için ivedilikle Suriye geçiş hükümetinin tüm etnik, dini, mezhebi grupları kapsayacak, içine alacak bir sistem kurulmalı. Yeni anayasa, seçim yasası ve diğer hukuki, siyasi düzenlemeler bu çerçevede ele alınmalı.

Suriye'deki bu çok parçalı yapı için "laiklik ilkesi" birleştirici ve güvenliğin tesisi, sürdürülebilirliği açısından önemli. Ancak bu gereklilik sahadaki mevcut gerçeklik ile bugün örtüşmüyor. Örtüşmesi için çalışılmalı.

Suriye'nin Kurtuluş Savaşı

Suriye halkı yara alan milli gücünü tekrar tesis etmek için ivedi harekete geçmeli. Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı ve sonrasında siyaset, ekonomi, hukuk, demokrasi alanındaki mücadelesi örnek alınabilir. Türkiye manda rejimini kabul etmedi. Kuvayi milliye adı altında çok çeşitli unsurlarla başladığı Kurtuluş Savaşı'nı düzenli milli orduya geçerek başarılı bir şekilde tamamladı. Kurtuluş Savaşı'nda kaynak, Anadolu insanı oldu. Varoluş mücadelesi sergilendi.

Suriye'nin de yurtiçinde veya yurtdışında, yetişmiş çok sayıda ülkesini seven, aydın, eğitilmiş, bürokrasi, devlet yönetim tecrübesi olan asker ve sivil bürokrat kadroları, bilim ve sanat insanları var. Bunların bir kısmı Müslüman Kardeşler çatısı altında bir diğer kısmı ise iç savaşla birlikte Baas rejiminden kaçarak ayrılan kadrolar. Baas rejiminden ayrılan, rejimin devrilmesi, devrim için mücadele eden Müslüman kardeşler, Sünni aydınlar, Dürzi, Nusayri, Hristiyan, Süryani, Ermeni inancından, Kürt

etnik yapısından çok sayıda nitelikli insan var. Bunlara Hükümette, yönetimde eşit haklar, temsil imkanları ivedilikle verilmeli.

Türkiye'nin tepkisi, yansımalar

Türkiye'nin bugün Suriye yönetimi üzerinde etkinliği tartışılmayacak şekilde yüksek. Türkiye için ilk öncelik sınır güvenliği ve geçici sığınmacıların kendi istekleri ile ülkelerine geri dönmeleri.

Türkiye elbette komşusu Suriye'de Suriye halkının yanında, güvenli ve istikrarlı bir yönetim istiyor. Ancak yaşanan son gelişmeler kırılmanın ne kadar yüksek olduğunu, sürecin provokasyonlara ne denli açık olduğunu gösterdi.

Suriye'de süreç istenilen şekilde yönetilemezse, Suriye'nin devamında, Lübnan ve Irak'ın da toprak bütünlüğü, parçalanma riskleri az değil. Yeni göç dalgaları da.

Dışişleri Hakan Fidan, provokasyonlara karşı "uyanık" olunması gerektiğine işaret ederek, Suriyeli meslektaşlarıyla bu konuda görüşmelerini belirtti. Uluslararası platformlarda ortaya konan bazı propagandaların Suriye'deki olayları olumsuz etkilediği değerlendirilmesinde bulunan Hakan Fidan, provokasyonların önünün kesilmesi gerektiğini kaydetti.

MİT Başkanı İbrahim Kalın "sivillere hassasiyet gösterilmesi konusunda uyarı yaptıklarını" ifade etti.

Sonuç

Suriye'nin toprak bütünlüğü önemli. Suriye'de her kesimi kucaklayan, birleştiren, kapsayıcı politikalara, hükümette ve devlet kurumlarında her kesimin sesinin duyulduğu, eşit şartlarda yönetime katıldığı, özgür birleştirici bir anayasaya ihtiyaç, her zamankinden daha fazla.

Aksi takdirde Suriye'den sonra Irak ve Lübnan'ın, hatta Ürdün'ün de toprak bütünlüğü tehlikeye girecektir.

Türkiye, bölgesel bir aktör olarak, zengin tarihi ve rasyonel devlet aklıyla hareket ederek Avrupa Birliği'ni de yanına almalı ve Akdeniz ile Orta Doğu'da kalıcı barış için Suriye'de ortak bir tavır ve politika benimsemelidir.

Ayhan Doğaner

Kıdemli Analist